International Science Journal of Education & Linguistics
2022; 1(5): 48-54
https://isg-journal.com/isjel/
doi: 10.46299/j.isjel.20220105.06
ISSN: 2720-684X

Психологічна ресурсність лікарів-інтернів у воєнний час

Василь Єхалов
Кафедра анестезіології, інтенсивної терапії та медицини невідкладних станів ФПО, Дніпровський державний медичний університет, Дніпро, Україна
ORCID 0000-0001-5373-3820,

Ольга Кравець
Кафедра анестезіології, інтенсивної терапії та медицини невідкладних станів ФПО, Дніпровський державний медичний університет,
ORCID 0000-0003-1340-3290,

Вячеслав Горбунцов
Науково-дослідний інститут медико-біологічних проблем, . Дніпровський державний медичний університет,
ORCID 0000-0001-7752-0993

Для цитування цієї статті:
Єхалов Василь, Кравець Ольга, Горбунцов Вячеслав. Психологічна ресурсність лікарів-інтернів у воєнний час. International Science Journal of Education & Linguistics. Vol. 1, No. 5, 2022, pp. 48-54. doi: 10.46299/j.isjel.20220105.06.
Надійшла до редакції: 05 жовтня 2022 р.; **Схвалено:** 11 жовтня 2022 р.;
Опубліковано: 01 грудня 2022 р.

Анотація: Було проаналізовано більше ніж 260 анонімних анкет лікарів-інтернів за фахом "Анестезіологія та інтенсивна терапія" та «Дитяча анестезіологія» з метою визначення психологічної ресурсності особистості суб'єктів післядипломного навчання. Респонденти показали загальний середній рівень психологічної ресурсності особистості, але показники майже досягали його верхньої межі. Показник "віри у добро" початково займав найнижчу позицію, а після повномасштабної військової агресії ще значно зменшувався. У той самий час складові психологічної ресурсності "відповідальність", "самореалізація у професії" та "допомога іншим" під час військових дій прогресивно зростають. Дослідження психологічної ресурсності інтернів-анестезіологів як інтегральної характеристики особистості та широкого кола її психологічних детермінант є актуальним напрямком сучасної медичної психології, який має стати підґрунтям для створення практичних програм психологічного супроводу професійного навчання та професійної лікарської діяльності у воєнний час.

Ключові слова: післядипломна освіта, інтерни, воєнний час, психологічна ресурсність.

1. Вступ

У нинішній час непередбачувана агресія проти нашої країни, окупація територій, військовий конфлікт та бойові дії стали частиною повсякденного життя українців. У зв'язку з цим постало гостре питання стану психологічного здоров'я здобувачів освіти, що впливатиме на освітній процес у новому навчальному році. Внаслідок військових дій реалізується реакція на ситуацію, в якій домінує загроза життю лікаря-інтерна, його здоров'ю, а також безпека колег та пацієнтів. Психологічні травми порушують нормативну організацію психіки

та можуть зумовити межові (тимчасове відчуття дискомфорту) або клінічні стани (зниження імунітету, втрата працездатності, порушення когнітивних процесів тощо) [1].

2. Аналіз літератури

Зміни суспільної свідомості, морально-етичних норм, культури поведінки та спілкування, здатності до засвоєння інформації та девіація мислення молоді на етапі післядипломного навчання в умовах війни являє собою певну проблему сьогодення. Вивчення цього питання є необхідним для визначення особистісних характеристик суб'єктів післядипломного навчання з метою збереження якості андрагогічного процесу на перехресті поколінь. У мілленіалів апріорно добре розвинені соціальні навички. Вони вважаються комунікабельними та контактними, але парадокс полягає в тому, що вони легко спілкуються у соцмережах з незнайомими людьми, а в реальному житті часто мають проблеми з вербальними контактами [2,3]. Відсутність у дипломованого лікаря досвіду продуктивного спілкування спричиняє певні труднощі з соціальною адаптацією, тобто процесом, що забезпечується особистісними характеристиками людини. Невдала адаптація створює відчуття самотності [4], або спричиняє синдром самовигорання [5]. Втрата внутрішніх та зовнішніх ресурсів тягне за собою обмеженість суб'єктивної безпеки, переживається особистістю як хронічний психологічний стрес, який негативно впливає на стан здоров'я та соціальну поведінку, що в умовах війни набуває особливого значення [1,6,7]. Звертаючись до проблеми вкладу особистісних характеристик до процесів саморегуляції та самодетермінації, у сучасній особистісній психології все частіше використовуються терміни "потенціал" та "ресурси" [8]. Існує три шляхи визначення цього поняття - через конструкти «потужність», «здатність» та «властивість». Вони передбачають потенційну доступність ресурсів, готовність до їх використання в разі необхідності для досягнення позитивних результатів (реалізації мети, задоволення власних потреб, зниження ризику дезадаптації, забезпечення ефективності життєдіяльності та психологічної безпеки). Ресурсами можуть прислужувати як внутрішні можливості, так і зовнішні умови та відносини. Ресурсний підхід дозволяє перенести акцент із вивчення проблем подолання важких (стресових) ситуацій на питання пов’язані з особистісним розвитком та самореалізацією суб’єкта у професійній діяльності. Особистісний вклад характеризується як процес та результат психологічних змін учасників взаємовідносин, які не залежать від зовнішнього впливу. Здатність реалізації особистісного внеску імпонує людині з позицій усвідомлення своєї важливості та значущості. Неусвідомлена валентність власного вкладу як соціально-психологічного ефекту обумовлює доцільність аналізу особистісних перетворень суб'єктів взаємодії. Емпірично обґрунтована психологічна ресурсність є індикатором здатності особи до сприйняття її особистісного внеску. Життєстійкість також є ресурсом, що відповідає за успішне розв'язання особистістю складних життєвих завдань, це передбачає психологічну живучість, розширену ефективність людини та є показником її психічного здоров'я. Особливого значення набуває вивчення психологічних ресурсів у контексті досліджень стресогенних професій, серед яких анестезіологія займає одне з провідних місць [5,9,10,11,12].

Різні ресурси можуть відіґравати ту чи іншу роль в адаптації людини до складних ситуацій (під час подолання важких життєвих подій, повномасштабної військової агресії тощо). При цьому важливо мати про них цілісне уявлення, щоб бути здатними до їх активації.

До найбільш вивчених особистісних ресурсів відносять:

- стресостійкість;
- мотивацію, ставлення до стресів як до можливості набуття особистого досвіду та здатності особистісного зростання;
- силу "Я-концепції", самоповагу, самооцінку, відчуття власної значущості, самодостатності;

- позитивність та раціональність мислення;
- емоційно-вольові якості;
- фізичні ресурси;
- стан здоров`я та ставлення до нього як до цінності;
- високий рівень матеріальних умов та прибутку, безпека життя, гігієнічні фактори життєдіяльності;
- інформаційні та інструментальні ресурси [6,13].

Особистісні ресурси можуть бути визначені як система здатності людини до усунення протиріч особи та негативу життєвого середовища, подолання несприятливих життєвих обставин за допомогою трансформації ціннісно-цензових характеристик, що задає спрямованість та створює основу для самореалізації [7]. Метаіндивідуальність пов'язана з психологічними ресурсами, які характеризуються як база або коди інтерпретування людиною отриманих нею в екзистенціальному досвіді досягнень [14].

3. Мета статті

Дослідити в динаміці рівень психологічної ресурсності особистості лікарів-інтернів за фахом "Анестезіологія та інтенсивна терапія" та «Дитяча анестезіологія» у періоди до- та після повномасштабного вторгнення агресора в Україну.

4. Матеріали та методи

Для визначення стану психологічної ресурсності особистості суб'єктів післядипломного навчання нами був задіяний опитувальник за авторською методикою ОПРО (О.С. Штепа, 2018). При обробці даних визначали відповідність відповіді респондента до ключа опитувальника. Результати анкетування розподіляли за 14 складовими. Рівні психологічної ресурсності визначалися за наступними критеріями: 0-56 балів - психологічна ресурсність не діагностується; 57-69 балів - низький рівень психологічної ресурсності; 70-92 бали – середній рівень; 93-106 балів – високий; 107-112 балів - сумнівні дані для діагностування наявності психологічної ресурсності [15]. Нами було проаналізовано результати 260 анонімних анкет (опитувальників) лікарів - інтернів за фахом "Анестезіологія та інтенсивна терапія" та "Дитяча анестезіологія" за період часу з 2018 по 2022 рік, проведено обробку результатів та виконано порівняльний аналіз особистісної ресурсності респондентів за період до- та після повномасштабного вторгнення агресора в Україну.

5. Результати дослідження

Усі респонденти показали загальний середній рівень психологічної ресурсності особистості, тобто здатності до саморозвитку, уміння бути компетентним у життєвих і професійних питаннях, прагнення аналізу особистісного потенціалу, автономності у прийнятті рішень, при цьому показники майже досягали його верхньої межі.

У структурі ресурсності лікарів-інтернів низький рівень характеристики показали 7,7% молодих колег, здебільшого шляхом складової "творчості", що демонструє занижену здатність бути неординарним у професійних та життєвих ситуаціях (креативність). В умовах розгорнутих військових дій цей показник має зниження ще на 17%.

Серед інтернів - респондентів (при середньому загальному рівні) найвищі показники психологічної ресурсності були визначені за наступними складовими (таблиця 1): "впевненість у собі", що характеризується самодостатністю у прийнятті рішень, вмінні відстоювати свою точку зору в робочих та життєвих ситуаціях, адекватно сприймати невдачі та коригувати власну поведінку, здатності довіряти собі (інтуїції, почуттям, життєвому досвіду) у нестабільних ситуаціях; "успіх" передбачає вміння відповідати об’єктивним

критеріям високого професіоналізму та володіти суб'єктивним відчуттям вдалої самореалізації, здатністю організовувати ситуації (сприяє найповнішому саморозкриттю); "любов" - варіант емпатії, антипод споживацького відношення, вміння сприяти саморозвитку близької людини, підтримувати її у складних ситуаціях та співрадіти її успіхам, здатність до відкритості взаємин та відсутність заздрощів; "робота над собою", що означає саморозуміння та самозміни на основі рефлексії та аналізу власних особистісних рис, досягнень, поведінки, умінь, психологічна внутрішня робота над подоланням остраху невдачі [2,15,16,17,18,19].

Після початку повномасштабної війни, ці показники дещо змінилися. Так "впевненість у собі" зросла на 11,1%, а показник "любов" втратив 17,4%.

Таблиця 1. Основні психометричні характеристики психологічної ресурсності

№ з/р	**Показники психологічної ресурсності особистості**	**Кіль-кість запитань у шкалі**	**2018-2021 рр.**		**2022 р.**	
			M	**SD**	**M**	**SD**
1	Упевненість у собі	8	6,42	1,12	7,11	1,02
2	Доброта до людей	8	5,96	1,16	4,01	1,02
3	Допомога іншим	8	6,00	1,24	6,91	1,12
4	Успіх	8	6,46	1,34	6,45	1,12
5	Творчість	8	5,80	1,23	4,82	1,02
6	Любов	8	6,34	1,21	5,24	1,09
7	Віра у добро	8	5,38	1,32	4,12	1,18
8	Прагнення мудрості	8	6,15	1,22	6,34	1,34
9	Робота над собою	8	6,30	1,11	6,02	1,22
10	Самореалізація у професії	8	5,76	1,13	6,63	1,36
11	Відповідальність	8	5,65	1,04	6,71	1,18
12	Знання власних психологічних ресурсів	8	6,19	1,43	6,03	1,22
13	Уміння оновлювати власні ресурси	8	6,30	1,45	6,05	1,36
14	Уміння вміщувати власні ресурси	8	5,75	1,23	5,71	1,34
Загальний рівень психологічної ресурсності особистості		112	**84,46**	12,29	**82,15**	16,59

Прослідковується певне перевищення рівня показників у порівнянні з довоєнним періодом наступних складових: "допомога іншим" (на 15,2%), що передбачає активний альтруїзм, домінування цінностей співпраці й толерантності, уміння підтримувати та надихати слабших, набування впевненості у собі; "самореалізація у професії" (на 15,1%), що обумовлено задоволенням від успіху в самостійно обраній роботі за покликанням, умінням

скеровувати власні здібності та знання на користь для суспільства, якісно надавати медичну допомогу у надзвичайних ситуаціях; при цьому "відповідальність" підвищується на 18,8%, що характеризує можливість прогнозувати наслідки власних дій та чинити згідно з власними переконаннями, а також усвідомлення необхідності звітувати перед собою та іншими щодо виконаного [15,20].

Найнижчу позицію у психологічній ресурсності лікарів-інтернів посіла складова "віра в добро", показники якої ще зменшилися на 23,4%. Це свідчіть про невпевненість у наявності справедливості й здатності суспільства бути прихильним до індивіда, що обмежує вміння сподіватися на зовнішню допомогу та вимушує насамперед покладатися на власні сили. Це можна пояснити неабиякими сучасними медико-соціальними проблемами: розгорнутою військовою агресією, виробничим перенавантаженням, прогресивним зростанням вимог до професії та соціальної й кримінальної відповідальності лікарів на тлі зростаючого дефіциту матеріальних ресурсів, негативних епідеміологічних умов тощо.

У людей, які спромоглися на формулювання власного етичного погляду на життєву ситуацію, підвищується рівень ресурсу впевненості у собі, що свідчить про їх готовність адекватно сприймати причини неуспіхів та вміння коригувати власну поведінку, а також здатність довіряти собі [21,22].

Системний підхід відкриває можливості дослідження психічної реальності у системі взаємодії «людина – життєве середовище» з урахуванням комплексу детермінант, джерелом яких є реальність конкретної людини, що базується на змісті реальної діяльності, у самій особистості, у пережитій тут і зараз реальності. Особистісні ресурси виявляються у взаємодії людини та життєвого середовища як у безперервному процесі просторово-часового «розгортання» людини, що забезпечує відповідність образу життя, що змінюється у процесі життєдіяльності, трансформації ціннісно-цензової підсистеми особистості [7].

6. Перспективи подальшого розвитку досліджень

Вивчити в динаміці особливості психологічної ресурсності у студентів та слухачів курсів підвищення лікарської кваліфікації.

7. Висновки

1. Психологічна ресурсність лікарів-інтернів у період активних військових дій значно змінюється у порівнянні з попереднім часом.

2. Переважна більшість респондентів показала середній загальний рівень психологічної ресурсності особистості, а підсумкова характеристика майже досягала його верхньої межі.

3. Показник "віри у добро" у лікарів-інтернів займав найнижчу позицію, а після повномасштабної військової агресії ще значно зменшувався.

4. Водночас складові психологічної ресурсності "відповідальність", "самореалізація у професії" та "допомога іншим" підчас військових дій прогресивно зростають.

5. Дослідження психологічної ресурсності інтернів-анестезіологів як інтегральної характеристики особистості та широкого кола її психологічних детермінант є актуальним напрямком сучасної медичної психології, який має стати підґрунтям для створення практичних програм психологічного супроводу професійного навчання та професійної лікарської діяльності у воєнний час.

Література:

1) Лист МОН України № 1/8794-22 від 02.08.2022 "Щодо діяльності психологічної служби у системі освіти в 2022/2023 навчальному році" https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v8794729-22#Text

2) Yekhalov V. V., Gorbuntsov V.V. (2021) Psychological features of a modern intern dinamic observation. Bioenergetics in Medicine and Biology,. 1(6). 1-20. doi: http://doi.org/10.26886/2523-6938.1(6)2021.1.

3) Стусь В.П., Єхалов В.В., Бараннік С.І., Моісеєнко М.М., Романюта І.А. (2020) Проблеми мовного спілкування у вищій медичній освіті. Урологія, 24(1), 63-67. doi: http://doi.org/10.26641/2307-5279.24.1.2020.199502

4) Денисова Я. (2019) Самотність як психічний феномен і ресурс розвитку особистості. Психологічні ресурси особистості: соціально-психологічний зміст. Збірник наукових праць за матеріалами науково-практичної конференції. Ізмаїл, РВВ ІДГУ, 41-46.

5) Yekhalov V.V., Kravets O.V., Stus V.P.,Moiseienko N.N., Stanin D.M.,Krishtafor D.A. (2021) Emotional burnout syndrome in primary specialization doctors. Урологія, 25(2), 148-152. doi: http://doi.org/10.26641/2307-5279.25.2.2021.238243

6) Юр'єва Л., Вишніченко С., Шорніков А. (2022) Аналіз феноменів тривоги та депресії у перші тижні війни: гендерно-вікові аспекти. Психосоматична медицина та загальна практика, 7(1), 1-8. doi: http://doi.org/10.26766/pmgp.v7i1.351

7) Зливков В.Л., Лукомська С.О., Федан О.В. (2016) Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях. Київ: Педагогічна думка, 219.

8) Кондратюк С.М. (2022) Активація ресурсів особистості – запорука збереження психологічного здоров’я. Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права, 2, 81-85. doi: http://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2022.2.13

9) Рудай А.С. (2016) Взаємозв'язок психологічної ресурсності особистості з перфекціонізмом майбутніх правооохоронців. Право і безпека,. 4(63), 148-152. URI: http://pb.univd.edu.ua/http://dspace.univd.edu.ua/ xmlui/handle/123456789/1680

10) Штепа О.С. (2018) Психологічна ресурсність як індикатор "особистісного вкладу". Науковий вісник Херсонського державного університету,. 1(1), 233-240.

11) Захарченко В. (2019) Психологічні ресурси як характеристика особистості. Психологічні ресурси особистості: соціально-психологічний зміст. Збірник наукових праць за матеріалами науково-практичної конференції. Ізмаїл: РВВ ІДГУ, 54-57.

12) Усенко Л.В., Клигуненко Е.Н., Ехалов В.В., Площенко Ю.А., Кравец О.В., Сединкин В.А., Кущ Е.А. (2018) Возрастные особенности когнитивных функций врачей-анестезиологов днепровского региона. Медицина невідкладних станів, 6(93), 93-98. doi: http://doi.org/10.22141/2224-0586.6.93.2018. 147650

13) Грішин Е.О. (2021) Складна життєва ситуація як передумова формування резильєнтності особистості. Вісник ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Психологія, 65, 25-41. doi: http://doi.org/10.34142/23129387.2021.65.02

14) Штепа О. (2017) Тренди ресурсного дискурсу особистісного самоздійснення. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Психологічні науки: зб. наук. праць. Миколаїв. МНУ імені В.О. Сухомлинського,. 2(18), 210–216.

15) Штепа О.С. (2018) Опитувальник психологічної ресурсності особистості: результати розробки й апробації авторської методики. Проблеми сучасної психології: зб. наук. праць Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Кам’янець-Подільський. Аксіома, № 39, 380–399. doi: http://doi.org/10.32626/2227-6246.2018-39.380-399

16) Єхалов В.В., Кравець О.В., Бараннік С.І., Пилипенко О.В. , Сидоренко А.А. (2021) Феномен прокрастинації на етапах вищої медичної освіти. Новини медицини та фармації,. № 15, 16 (775, 777). С. 16-17.

17) Єхалов В.В., Кравець О.В., Бараннік С.І., Пилипенко О.В., Сидоренко А.А. (2022) Мотивація успіху або невдачі у лікарів-інтернів за фахом "Анестезіологія та інтенсивна терапія". Новини медицини та фармації, № 1 (778), 16-17.

18) Єхалов В.В., Пилипенко О.В. (2021) Прокрастинація у здобувачів вищої медичної освіти. Неперервна освіта для сталого розвитку: філософсько-теоретичні контексти та педагогічна практика. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (03-04 грудня). Дніпро. СПД «Охотнік», 118-120.

19) Yechalov, V. V., Kravets, O. V., Sedinkin, V.A. (2021) Empathic abilities of internship doctors of various profiles. International Journal of Education and Science, 4(2), 72–76. doi: http://doi.org/10.26697/ijes.2021.2.8

20) Yekhalov V.V., Kravets O.V., Krishtafor D.A. (2021) Socio-psychological portrait of a modern medical intern in a ten-year dynamics. Медицина невідкладних станів, 17(3), 47-50. doi: http://doi.org/10.22141/2224-0586.17.3.2021. 234805

21) Штепа О.С. (2018) Етичні погляди осіб з різним рівнем психологічної ресурсності. Актуальні проблеми особистості та міжособистісних взаємин. Матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції (23 квітня). Кам'янець-Подільський. Аксіома, 66–69.

22) Штепа О. (2018) Психологічна ресурсність як предиктор етичних поглядів особистості. Проблеми сучасної психології, № 42, 232-250. doi: http://doi.org/10.32626/2227-6246.2018-42.232-250

Psychological resources of intern doctors in war time

Vasily Yekhalov
Department of Anesthesiology, Intensive Therapy and Medicine of emergency conditions of Postgraduate Education Faculty. Dnipro State Medical University, Dnipro, Ukraine
ORCID 0000-0001-5373-3820,

Olga Kravets
Department of Anesthesiology, Intensive Therapy and Medicine of emergency conditions of Postgraduate Education Faculty, Dnipro State Medical University, Dnipro, Ukraine
ORCID 0000-0003-1340-3290,

Viacheslav Gorbuntsov
Research Institute of Medical and Biological Problems, . Dnipro State Medical University, Dnipro, Ukraine
ORCID 0000-0001-7752-0993

Annotation. More than 260 anonymous questionnaires of medical interns in the specialty "Anesthesiology and intensive care" and "Pediatric anesthesiology" were analyzed in order to determine the psychological resourcefulness of the personality of postgraduate study subjects. The vast majority of respondents showed an average overall level of psychological resourcefulness of an individual, and the final characteristic almost reached its upper limit. The indicator of "faith in good" initially occupied the lowest position, and after the full-scale military aggression, it significantly decreased. At the same time, the components of psychological resourcefulness "responsibility", "self-realization in the profession" and "helping others" during military operations are progressively increasing. The study of the psychological resourcefulness of anesthesiologist interns as an integral characteristic of the personality and a wide range of its psychological determinants is an actual direction of modern medical psychology, which should become the basis for the creation of practical programs of psychological support of professional training and professional medical activities in wartime.

Keywords: postgraduate education, interns, wartime, psychological resourcefulness

---